که غوارئ د سولې او پخلاينې دره
بېرته اوسي، اوربند ټينګ کړئ

اوربند

ORBAND

دور سوم، شماره هژدهم، ۲۸ اسد، ۱۳۹۸

- د کرښې دوارو غاړو د استقلال جګړه
- امان افغان
- د تاريخ يوه پټه پاڼه
- د ميوند پر خاوره د ميوند زمري پلونه
- د افغان ملکې ثريا له نظره د ښځو مقام...

د استقلال سلمه کاليزه او د جشن غصب شوې سيمه

اوس د ارګ لخوا په داسې حال کې د استقلال سلمې کاليزې ته دري سوه اتيا ميليونه افغانۍ ځانګړې شوې چې د جشن سيمه زورواکو لاندې کړې، د وزارتو ملکيتونه (نندارتونونه، کمپونه) د اتيا، سلو کالو په موده همدغو زورواکو او سرکار ته نژدې کړيو په ټيکه اخيستې، د خپلې خوښې، مارکيټونه، هټۍ، دفترونه او ودانۍ پې پکې رغولې دي.
ان جې [illegible] له بهره واردو شويو [illegible] د حکومت په نامه د جشن [illegible] سا [illegible] لاندې کړې ده.

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَـلَداً آمِناً
اورېند
اونیزه
دور سوم شمارهٔ هژدهم، ۲۸ اسد، ۱۳۹۸

نیولیک

د میوند پر خاوره د میوند زمري پلونه/ ۲
د کربښې دواړو غاړو د استقلال جګړه/ ۳
د دارالامان ښار د رغونې مدنیت او حکمت/ ۴
د اماني دورې نوی انځور/ ۵
د خپلواکۍ نمانځنه/ ٦
امان افغان/ ۸
د تاریخ یوه پټه پاڼه/ ۹
تور او سپین صنعت/ ۱۰
د افغان ملکې ثریا له نظره د ښځو مقام/ ۱۱

اورېند

د تلپاتي سولې لومړی ګام
اورېند؛ د ملي جرګې یواځینی شرط دی
اورېند؛ د روغې جوړې پیلامه ده
اورېند؛ د جګړې مخنیوی دی
اورېند؛ ملي غوښتنه ده
اورېند؛ د هر افغان غږ دی
اورېند؛ د هرې مور هیله ده
اورېند؛ ملي اړتیا ده
اورېند؛ ټیکاو دی
اورېند؛ د سوکالۍ لوری دی
اورېند؛ د بسیاینې لار ده
اورېند؛ د پرمختګ اساس دی
اورېند؛ ژوند دی
اورېند؛ له مرګ سره مبارزه ده
اورېند؛ د بربادۍ مخنیوی دی
اورېند ټینګ کړئ، له اورېند سره کېنئ، پر اورېند راټول شئ.

بسم الله الرحمن الرحیم

سرلیکنه

د استقلال سلمه کالیزه او د جشن غصب شوې سیمه

مور یوازې د استقلال سلمه کالیزه نه نمانځو، هر کال مو د استقلال کالیزه نمانځلې ده، که واکمن له وېرې له ارګه را وتلی شي که نه، ولس د خپلې ازادۍ ورځ نمانځلې ده. له سرکار یې په زیاتو او پرتمینو مراسمو نمانځلې ده.
یو وخت داسې و چې مور د استقلال، تجارت او پښتونستان په نامه جشنونه لرل چې هر یو په ځانګړیو مراسمو نمانځل کېده، مور د جشنونو سیمه درلوده، د هر وزارت او ادارې خپل ننداړتون او کمپ و، په هر کمپ کې څلور ورځې شپه ورځ د استقلال په ویاړ بېلا بېل، فرهنګي او هنري پروګرامونه وړاندې کېدل. پر کنسرتونو او ملي نغمو او ترانو سربېره د تیاتر او ډرامو په زړه پورې پروګرامونه او مستند فلمونه ننداري ته وړاندې کېدل، ددغو جشنونو او ملي ورځو په ویاړ وار له مخه علمي، ادبي، تاریخي او څېړنیز اثار چمتو کېدل، راډیو ځانګړي پروګرامونه وړاندې کول او چاپي رسنیو فوق العاده ګڼې را اېستلې.
د رسم ګذشت پر ورځ پر رسمي پرېډ سربېره د ښوونځیو زده‌کوونکیو هم د رسم ګذشت خپل مراسم لرل چې پوره میاشت ښوونځیو له درسي ساعتونو وروسته ددغو مراسمو چمتو والی او تابیا نیوله. د رحمان بابا او خوشال خان د ملي اتڼ ځانګړې ټیمونه لرل او د ملي لوبو بېلا بېل پروګرامونه یې وړاندې کول.
ددغو پروګرامونو د تر سراوي لپاره یوه ځانګړې سیمه «د جشن سیمې» په نامه یادېدله، له پامیر سینما، میوند واټ، د نجات تر څلي او عیدګاه تر مخ، پل محمود خان تر ارګ او نادر پښتون واټ کرۍ شپه په ځانګړیو څراغونو لکه ورځ روښانه برېښېدله، د جشن شپو له ورځو زیاتې او درنې خوښۍ وړاندې کولې.
اوس د ارګ لخوا په داسې حال کې د استقلال سلمې کالیزې ته درې سوه اتیا میلیونه افغانۍ ځانګړې شوې چې د جشن سیمه زورواکیو لاندې کړې، د وزارتو ملکیتونه (ننداړتونونه، کمپونه) د اتیا، سلو کالو په موده همدغو زورواکیو او سرکار ته نژدې کړیو په ټیکه اخیستې، د خپلې خوښې، مارکیټونه، هټۍ، دفترونه او ودانۍ یې پکې رغولې دي.
ان چې له بهره واردو شویو تبلیغیانو هم د جوماټ په نامه د جشن پراخه ساحه لاندې کړې ده.
ولس هر کال د استقلال کالیزه نمانځلې، د استقلال جشن یې نیولی، تش لاس ته یې نه دي کتلي، په نشت امکاناتو او تش لاس یې د استقلال جشن نمانځلی. تاسې به ګورئ چې ارګ په څلور سوه میلیوني بودجه د استقلال جشن په کومه کچه نمانځي او ولس یې په تش لاس په کومه بڼه دروند تلي؟! ...

پاتې ۱۱ مخ

امتیاز
افغانستان
چلوونکي
افغانان
خپرندوی
دانش خپرندویه ټولنه

اړیکي
+93 (0) 788042821 - 0700639383
برېښلیک
spinsahaar@gmail.com
بیه
۲۰ ؋

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بریتانیا پر خاوره د میوند زمري پلونه

د میوند زمری

د لندن لویدیز په ۴۰ کیلو مترۍ ریډینګ ښارګوټي د فوربري ګارډینز «پارک» وړوکي غونډۍ ته په ختو مخ په بره، پر یوه ډبرلیک کښلي:

«تاریخ، هېواد او واکمنۍ ته د ژمنتیا، اتلولۍ او اخلاص بله داسې بېلګه نشته لکه شپاړسم لښکر چې د ۱۸۸۰ کال د جولای پر اوه ویشتمه د میوند په جګړه کې ښودلې ده.»

یو بل ډبرلیک کې ددغه یادګار یادونه په داسې ټکو شوې:

«دغه یادګار د یوولسو هغو افسرانو او ۳۱۸ وړوکیو ضابطانو او د یارکشایر شپږ شپېتم کنډک د سرتېرو درناوی او د سرښندنو یادونه کوي چې د خپل هېواد لپاره یې په افغان جګړه کې په میوند، ګرشګ او کندهار کې خپل سرونه بایللي دي.

تاریخ او خلک به د ٦٦ کنډک قربانۍ د تل لپاره په نمانځنه او درنښت یاد ساتي.

دغه یادګار په ۱۸۸۴ کال کې جوړ شوی، دوه کاله یې جوړېدن نیولی. د پوځ یوه ملي ترانه د همدغو سرښندنو په درناوي کې را منځته شوې، دوی تر مرګه د بریتانوي واکمنۍ بیرغ هسک او رپانده ساتلی.»

زما مخې ته خپل هېواد و ولس ولاړ و، له سترګو مې د بریتانیا د مادي پرمختګ پردې لرې شوې. خپل هېواد مې سرلوړی او فاتح کوت، ما د انګلیس پر خاوره د خپلې سوبې یادګار کې سترګې ټومبلې وې، دا د وخت د ستر زبرځواک پر خاوره زما د ولس د اتلولۍ هغه تاریخ دی چې په حقیقت کې زما د ولس او هېواد د سرلوړۍ او فتحې یادګار دی، خو پېرنګي ته ګوره چې دغه ماتې یې په څومره مهارت خپله بریا ګرځولې.

ویښ قومونه خپلې ماتې د خپلو سوبو په بنه وړاندې کوي، خپلې ماتې یادې ساتي، پر خپلو ماتو خاورې نه اړوي له خپلو ماتو د بریالیتوب پوړۍ جوړوي.

ما دلته په خپلو سترګو د پېرنګي زبرځواک ماتې ته کتل، هغه څه چې پېرنګي له خپلې ماتې تر لاسه کولی شوای، ما له خپلې سوبې تر لاسه نکړای شول، ما د شوروي په ماته او خپله فتحه کې هم دغسې تیندک وخوړ، د شوروي له ماتې لوېدیځ د خپلې فتحې سندره جوړه کړه، خو زه یې د غمیزو په سمندر لاهو کړم...

د شهرت ننګیال له ناول څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کرښې دواړو غاړو د استقلال جګړه

دا حقیقت دی چې کرښې ولسونه نشي بېلولی، اوبه په ډانګ نه بېلېږي.
ولسونه ګډ دیني اعتقادات، ملي ارزښتونه، کولتوري اړیکې، ګډه ژبه او ملي نوامیس یو له بل سره پېيي، دغه پېلیتا داسې مزبوت غوټه شوې وي چې موقتي او تپلې کرښې، سیاستونه او ښکېلاکي وېش یې حقیقت او ملي هویت نشي بدلولی.
وزیرستان که هر څو له انتظامي اړخه پیرنګی د ډیورنډ په چاړه له لوی افغانستان بېل کړ، خو د کرښې دواړو غاړو ولسونه یې له یو بل جلا نکړای شول، دغه ولسونه همېشه په غم او ښادي کې د یو بل څنګ ته درېدلی او د پردیو پر ضد یې ګډه مبارزه کړې.
کله د وزیرستان مېړنیو قومونو له کرښې بلې غاړې پښتو په ننګه او ملاتړ خپله توره له تیکې ایستلې او کله دې خوا ځدرانو، تڼیو، ګربزو او د لویې پکتیا ولسونو د خپلو وزیرستاني عزیزانو مټ غښتلی کړی دی. دا زموږ خبره نه ده، د تاریخ اټل حقیقت دی، زموږ د ملي یووالي، قومي همغږي او دیني پیوستون دغه حقیقت د تاریخ په پاڼو کې خوندي دی.
د مغلو په خلاف د پیر روښان له ملي مبارزې وروسته د پیرنګي ضد مبارزې او د جهاد په لړ کې د ملا پوونده، ملاحمزه، او ایپي فقیر په ملاتړ د لویې پکتیا ولسونو د وزیرستان له آزادي غوښتونکو سره څنګ په څنګ د غزا غلبلو ته اوږه ورکړې.
تاریخ را ښیي چې دد ۱۹۱٤ د نومبر په ۲۸ مه د ځدرانو، تڼیو، خوستوالو او ګربزو یو ستر دوولس سوه کسیزه لښکر د ډنډې په دردانې کې د غزا له ډولونو سره د پیرنګي پر تانو او څوکیو د برید لپاره راټول شول. غازیانو په هماغه لومړیو کې د تیلیفون او تلګراف مزي پرې کړل، د لیوني ملنګ او سالم پش په مشری یې د پیرنګي په څواکونو ور ترپلل.

پیرنیګی له کلا دننه مقابله کوله، د راوتو مخه یې نشوای موندلی، غازیان چې له لومړي برید وروسته نږدې غرونو ته ختلي وو، پرېکړه وکړه چې د شپې پر کمپ برید وکړي، خو پیرنګي وار وړومبی کړ له دریو خواوو یې غازیان تر برید لاندې ونیول. پیرنګی خپله درې اړخیزه حمله داسې تنظیم کړې وه چې لفټننټ پریندر د درپه په خپلو له کلي، کپتان جوتم د میرانشا سرای له استقامته او میجر بی سکاټ د همزونی له شني خوړ (الګرجي) پرې راوګرځېد، سخت جنګ ونښت، غازیان که څه هم ناڅاپي او نابېره له بریده سره مخامخ شوي وو، خو پخپل مېړني مقاومت یې پیرنګي پوځ په شا وتمباوه. (۸۱) پیرنګي عسکر یې ترې ووژل، له غازیانو (۱۸) تنه شهیدان شول. له دغه جګړې وروسته د ځدرانو، تڼیو، ګربزو او خوستوالو لښکر پرېکړه وکړه چې دا ځل د شپانه خیسارې پر کلا برید وکړئ، ملک مادي خان مداخیل ته یې په دې اړه لیک واستاوه، خو له بده بخته لیک ده ته له برید وروسته ورسید.
په لیک کې راغلي:
له سلام وروسته،
«تاسې ته دې معلومه وي چې د ځدرانو، تڼیو، او خوستوالو لوی لښکر راغونډ شوی دی، د دغه لیک په در رسېدو، تاسې هم باید له ځنډ پرته خپل لښکر راغونډ کړی په پیرنګیانو چې اوس بیخي کمزوري شوي برید وکړئ او ویې شړئ. انشاءالله اوس د خارجیانو د ورکېدو ورځې دي، جرمن پادشا هم پر انګرېزانو بریدونه سخت کړي، له تاسې زموږ غوښتنه ده چې د پیرنګي پر خلاف را پورته شي. له بنوڅو، خټکو، مروتو او اپریدو هم خبر راغلی چې په یوه خوله جهاد ته تیار دي.
د ځدرانو، تڼیو او خوستوالو لس زره کسیزه لښکر د مزدک غره په مخه کې د اوژګي او رنګوټي پر لار په تادیبي الګډرا لوېدلی و، د ډولونو په وهلو

یې د خیساری کلا، چاپېر مورچې نیولې وې وزیر او دوړ هم ورسره مل شوي وو.
د ۱۹۱۵ د جنوري پر اوومه یې پر کلا برید وکړ، له میرانشا کپتان جوتم له خپلو ځواکونو سره د خیسارې کلا د ملیشې ملاتړ ته حرکت وکړ-له دې سره جګړه نوره هم سخته شوه، د پیرنګي له پوځ د کپتان جوتم په ګډون چې یوه ځدراڼ غازي په نښه کړی و (۳۷۰) برتانوي عسکر ووژل شول، غازیانو بېشمېره آسان، قچری، ټوپک، مهمات او نور توکي په غنیمت ونیول، له غازیانو ۸ تنه دغه جګړه کې شهیدان شول.
د یاد کال د مارچ پر ۲۳ مه د ځدرانو، منګلو، تڼیو او خوستوالو یو ستر لښکر د ګربزو د لا لیژی او پیاوشاخوړ تر منځ موقیعت ونیو، لښکر د مارچ پر ۲٤ مه د میرانشا شمال ته پر شګی میله کې راغونډ شو. د لښکر مشري غلام خان ځدراڼ، شاحسین، لیونی ملنګ، ملا محی الدین ایکړ، سالم پش، الله ګل ځدراڼ، تورګل تڼی، عالم خان تڼی، طوطي میزایي، ګلوم دین تڼی او ملک خابي خیل کوله.
لښکر په ټوپکو، تورو، نیزو، او کوتکو سمبال و، ځینې تش لاسي هم وو. د اوږو، وریژو، ګوډې یې ورسره اخیستې وو، له هر قام سره خپل بیرغ و، چې کلمه شریفه پرې لیکل شوې وه، د لښکر ډېری ځدراڼ وو، د منګلو لښکر هم ورسره یوځای شو.
پیرنګی د جنرال فین تر قوماندې لاندې خپل پوځ راټول کړ. د مارچ په ۲٦ مه پیرنګی پوځ پر غازیانو هغه مهال د ټوپونو او درنو ماشینګنو حمله وکړه چې دوی خوبولي وو، له دې سره غازیانو داسې مقابل ورسره وکړه چې د سکنډ لفټننټ جان ویل او لفټننټ ګریج په ګډون (۵۷۸) تنه ګوره پوځیان او ملیشه ووژل شول. او (۲۵۰) یې زخیمان شول. له غازیانو (۲۰۰) تنه شهیدان او (۳۰۰) ټپیان شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دار الامان ښار د رغونې مدنیت او حکمت

چهاردهي ښار ته نږدې پراخه سیمه ده، امیرعبدالرحمن خان دا ځای د پلازمېنې لپاره ډېر مناسب بللی و او په ډېر حسرت یې ویلي وو، کاش کابل دلته وای! کوم پېټی چې دومره نومیالي او زړه‌ور پاچا پورته نکړ، د هغه د کورنۍ بل کس هغه کار (ډېر ښه پېل) کړ او تر نیمایي یې ورساوه.

لیکوال: محمد حسین خان
ژباړن یاد

د لندن په خلکو چې وبا راغله، نو طبیبان یې په مخنیوي کې پاتې راغلل، ځکه د ښار ودانۍ داسې جوړې شوې وې چې له کوڅو یې چټلې اوبه بهر نه وتلې. دلته را ټوله شوې چټلي او تعفن د ناروغیو اصلي لامل و. انسان چې بېوسه شو، نو خدای خپل قدرت وکاراوه، اور ولګېده او ټول ښار وسوځېده، ښار سوځېدو دا ګټه وکړه چې دویم ځل یې ودانۍ او آبادۍ د روغتیایي قوانیو په نظر کې نیولو سره جوړې شوې.

په کابل کې به هم هر دویم او درېیم کال وژونکې وباګانې راتللې. اعلیحضرت ددې ستونزې د حل لپاره له پغمانه د پاکو اوبو نلونه را تېر کړل، د خوراکي توکیو په دوکانونو یې روغتیایي څارنه پیل کړه او په کوڅو کې یې د چټلو اوبو وتلو لپاره ویالې ووېستلې. په ورپسې کال چې وبا راغله، نو ځینو خلکو به ویل، هغه پخواني برکتونه نه دي پاتې، بل ځواب چې نه و، نو ویل یې، ان په وباګانو کې هم پخوانی برکت نه دی پاتې. پخوا به یې هره ورځ سل یو نیم سل تنه وژل او اوس چې لس پېنځلس ناروغان شي، په هغه کې څو بېرته رغېږي. دا به د هغه پخواني فکر لرونکیو خلکو په اړه ویل کېدل چې په هر پخواني شي کې به یې تقدُس لیده او د نویو شیانو سپکاوی به یې کاوه. مثلاً ویل به یې، غله ګرانه شوې ده، خو په مقابل کې به یې د پیسو ارزښت کمېدو ته نه کتل. داسې خلک هر ځای کې د نوښت او اصلاحاتو مخالف وي. وَمَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ مُحْدَثٍ إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ (الشعراء - ۵)

(ژباړه: کوم نوی شی چې وي، که هر څومره ګټور وي، دوی ترې مخ اړوي.)

اعلیحضرت غازي د کابل په شمول ټولو ښارونو کې ښاروالی (مجالس بلدیه) را منځته کړې. پلازمېنه کې چې لومړی مجلس وشو، نو خپله شاهانه ذات پکې ګډون درلود او په هره موضوع کې یې د یوه عادي وګړي په توګه برخه واخیسته، خلکو ته یې دا نمونه وښودله چې هر څوک باید د عمومي رفاه لپاره ښځګه بحث وکړي. په ګډونوالو کې به چې چا اعلیحضرت ته شاهانه خطاب وکړ، نو ده به منع کاوه او ورته ویل به یې، زه د ولس د عام وګړي په توګه راغلی یم. له هغې وروسته به بیا شاه ته په خبرو کې د لومړي کس (فردِ اول) په نوم اشاره کېده.

د ښاروالۍ په وسیله چې د حفظ الصحي، پاکوالي او نور کارونه وشول (بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَ رَبٌّ غَفُورٌ)، ناروغۍ ورسره کمې شوې او اته کاله بیا وبا را ونه ګرځېده. خو پخوانۍ ودانۍ داسې جوړې شوې دي چې هېڅ‌ډول ټول روغتیایي اُصول پکې نشي عملي کېدای او ځینې نورې ناروغۍ کله کله سر را پورته کوي، نو مخکې له دې چې دلته هم د لندن په څېر آفت نازل شي، اعلیحضرت د نوي ښار بنسټ کېښود. ددې ښار د بنسټ اېښودنې په مراسمو کې د دولت او ملت ستر ارکان او سفیران ټول حاضر وو. دلته اعلیحضرت یوه فصیحه او بلیغه وینا وکړه او ددې ښار اړتیا یې په دلایلو ثابته کړه. شاه په لوړ ځای کې ودرېد او ویې ویل، زموږ د هېواد بخت ښه دی چې له آفتونو او مصیبتونو راته لږ ضرر را رسېږي او په لږ زیار ډېر پرمختګ کېدلی شي. دلته یې بیا شاهي خُطبه او امانیه سیکې د زرګونه کاله وروسته عتیقه کیندنو لپاره د دارالامان په تهداب‌ونو کې کېښودلې.

د شاهانه ذات ټول کارونه په پراخه پیمانه وي. په کندهار او نورو ځایونو کې هم د نویو ښارونو بنسټونه اېښودل شوي دي او د کابل دارالامان هم له ښاره پېنځه میله (اته کیلو میټره) لرې دی. هیله ده چې ورو ورو به دواړه سره وصل شي. اوس د دواړو تر منځ د بېلا بېل نقل و حرکت لپاره پراخه پوخ سړک جوړ شوی او ډېرې زیاتې دولتي ودانۍ په ډېره ښایسته بڼه رغول شوې دي. د حکومت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستره مانۍ چې په یوه لوړ ځای جوړه شوې، تقریباً په بشپړېدو ده. پخپله همایوني ذات چې ماښام هواخوری ته ځي، الماني مهندسینو ته لارښوونه کوي او هغه ودانۍ او باغونه ویني چې میلونه اوږدوالی لري.
د بغداد پخوانی ښار چې عباسي خلیفه ته مناسب ښکاره نشو، نو د طبیبانو په مشوره یې د ښار ګردچاپېره سیمو کې غوښې را ځوړندې کړې، په کوم ځای کې چې را ځړول شوې غوښه خوسا نشوه، هلته یې اوسنی بغداد جوړ کړ.
کتاب: افغان پاچا

د اماني دورې نوی انځور

وحید عمر

د اماني دورې په اړه به ډېر آثار لیکل شوي او خپاره شوي وي، خو تر ډېره به هغه ستونزه په کې وي چې زموږ ټول تاریخ ورسره مخ دی او دا ستونزه څه ده؟ ستونزه دا ده چې زموږ زیاتره تاریخونه یوازې د پېښلیکونو بڼه لري، یعنې په یوه مشخصه دوره کې شوې پېښې یې په ترتیب سره راخیستې او ثبت کړې وي، په داسې تاریخونو کې د ټولنو لوی سیاسي تحولات وي، خو د واکمنو د دورې او ولس عمومي معلومات او انځور پکې نه وي، همدا لامل دی چې زموږ تاریخ ډېرو لوستونکیو ته په زړه پورې نه وي.
داسې تاریخ موږ ته دقیقې نېټې راکوي، خو په هغو دورو کې د واکمنو او ولس ذهني تمایلات، په ولس کې روان کلتوري، ولسي او ټولنیز جریانونه راته نه ښيي او موږ چې دا تاریخونه لولو، نو دا معلومات تري نشو کولای چې هغه وخت په ولس کې لوی ارزښتونه څه وو او له ځینو پدیدو د دوی درک او په مقابل کې یې غبرګون څنګه و.
کله چې تاریخ دا ځانګړنې ونه لري، نو یوازې وچې نېټې پاتې کېږي چې دا له یوې خوا په زړه پورې نه وي او له بلې خوا لوستونکي ته د تېر وخت په اړه غنې تصویر او تصور نشي ورکولای، له دې امله بیا د داسې تاریخونو په لوستو، هغه درس او سبق نه اخیستل کېږي چې نور ولسونه یې له خپل تاریخه اخلي او بیاځلي د تاریخ تکرار ته نه مجبورېږي.
«افغان پاچا» کتاب چې ما ولوست، نو زموږ د تاریخ له کتابونو راته بېخي جلا ښکاره شو، ځکه دا یوازې د یوې پاچاهۍ پېښلیک نه دی، بلکې د هغه پاچا د شخصیت، چلند، ذهني تمایلاتو، مفکورې، پلانونو، شخصي ژوند او له ولس او ټولنې د هغه د درک او غبرګون یوه بشپړه تابلو ده.
زه هیله من یم چې دا کتاب به افغان ولس ته د غازي امان الله خان په اړه نسبتاً بشپړ او تر پخوا جامع تصویر وړاندې کړي او په ولس کې چې د غازي د ژوند، فکر، کړو وړو او خصوصاً اصلاحاتو په اړه کوم سوء تفاهمونه را منځته شوي، د هغو په حل کولو کې به مرسته وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلواکۍ نمانځنه

حفیظ الله تراب

د فېسبوک کیسه ده چې یوه کس ویل، خبر شوم چې په سوېډن کې مور سره په یوې فابریکې کې داسې یو څوک مزدوري کوي چې ورور یې د یوه هېواد ولسمشر دی. ددې حیرانوونکي خبر اورېدو مې تلوسه دومره ډېره کړه چې بله ورځ مې سرې پیدا کړ، پوښتنه مې ترې وکړه چې آیا رښتیا هم ستاسې ورور ولسمشر دی؟

ورور ولسمشر دی؟
هغه وویل:
- هو! دا خبره سمه ده، زما ورور د ایریتیریا هېواد جمهور رئیس دی.
د سرې څواب هک پک کړم او په حیرانۍ مې ورته وویل:
- ستا ورور دومره لوی سړی دی او ته بیا هم په دې فابریکه کې دومره سخته مزدوري کوې؟
هغه وویل:
- زه یوازې ځان ته نه، د هغه د ماشومانو لپاره هم مزدوري کوم. د ورور کورنۍ مې لویه ده، پخپل معاش یې گوزاره نه کېږي، ځکه نو اته ساعته د ځان او اته ساعته هم د خپل ورور لپاره کار کوم او له دې ځایه پیسې ورلېږم.
زما حیراني نوره هم ډېره شوه، غلی وم چې هغه بیا راته وویل:
- زموږ یو ډېر غریب هېواد دی، خو د خپل هېواد عزت پر موږ ډېر گران دی. د نړۍ ډېرو هېوادونو موږ نه غوښتې چې مرستې یې ومنو، خو موږ کله هم دا کار نه کوو، نه غواړو چې د خپل هېواد سر چاته په خیرات ټیټ کړو.
له پورته کیسې نه مې موخه دا وه چې د ملي غرور لرل، د ارزښتونو پالل او په نړۍ کې په هسکه غړۍ ژوند کول، د ویښو او خپلواکو ملتونو ځانگړنه ده.
ددې ډول ارزښتونو د پاللو یو اتل موږ هم درلود، داسې اتل چې په هغه وخت کې د نړۍ لویو هېوادونو په رښتینې د خپلواکۍ اتل باله.
غازي امان الله خان، هغه څوک چې د خپل حکومت په لومړۍ ورځ یې د انگلستان سفیر را وغوښت، لیک یې ورکړ او ورته یې وویل:
- «له دې وروسته افغانستان یو خپلواک هېواد دی. که تاسې زموږ خپلواکي ونه منئ، نو زموږ او ستاسې خبره به دا توره فیصله کوي».
انگرېز انکار وکړ، هغه په زړو ټوپکو او تورو خلک وسله‌وال کړل او په نشتو امکاناتو یې د استقلال جگړه پیل کړه. رښتیا چې هوډ پیاوړی او نیت پاک وي، نو بری دې پخپله هرکلی کوي. تر لنډ جنگ وروسته انگلیس ماتې وخوړه او په لومړي ځل یې د یوه هېواد خپلواکي ومنله.
غازي امان الله خان نه یوازې د خپلواکۍ مېړنی و، بلکې د هېواد د پرمختگ او د خلکو له سوکالۍ سره یې لېونۍ مینه لرله. هغه غوښتل چې په لنډ وخت کې افغانان د سوکاله ژوند خاوندان کړي. د لومړي ځل لپاره یې قانون جوړ کړ، ښوونځیو، تخنیک او د ژوندانه نورو برخو ته یې ډېره پاملرنه وکړه. پاکي او سپېڅلتیا خو یې دومره وه چې له اروپا نه تر راتگ وروسته یې د خپل سفر د مالي لگښت ټول راپور ملت ته ورکړ او دا یې هم څرگنده کړه چې دومره لاسته راوړنې لري.
هغه ډالۍ چې په اروپا کې خلکو ورکړې وې، تر لسو ډېرې موټرې پرې ډکې شوې.
د درناوي او عزت خو یې دا حال و چې د فرانسې د هغه وخت ولسمشر د شپې د ناپیلیون په چپرکټ کې ویده کړ او د پاریس د ښار کیلي یې ورکړه. هغه د افغانستان نوم په نړۍ کې تر لمر هم ځلانده کړ.
د هغه ستر ارمان دا و چې هېوادوال یې د غارونو له ژوند نه را ووځي او له تمدن سره اشنا شي. هغه د نړۍ نورو هېوادونو ته د خپلواکۍ روحیه ورکړه. که د هغه مېړانه او جرئت نه وای، کېدای شو چې زموږ گاونډیو هېوادونو لا تر اوسه د غلامۍ زهر څکلای. همدا باتور و چې غلامو ملتونو ته یې د خپلواکۍ ساه ورکړه.
دا چې د نړۍ ډېر هېوادونه خپل مصنوعي اتلان نمانځي، نو پر موږ خو فرض ده چې د خپل رښتیني اتل کارنامې ونمانځو.
پکار ده چې د خپلواکۍ پر ورځ د هغو ټولو شهیدانو روحونو ته درودونه ووایو چې د غازي امان الله خان په مشرۍ یې خپل سرونه د هېواد لپاره قرباني کړي.
پکار ده چې د خپلې دغې تاریخي ورځې په ویاړ خپل مسوولیت ادا کړو. د همدغو ارزښتونو پالل کولای شي چې زموږ د ازادۍ روحیه پیاوړې او موږ د اوسني استعمار له منگولو وژغوري.
ژوندي دې وي د هېواد د خپلواکۍ د لارې اتلان
تلپاتې دې وي، د خپلواکۍ د شهیدانو نومونه او کارنامې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

امان افغان

مصطفی عمرزی

«ملت عزیز و باوفای من!
به مناسبت ختم سفر چندماهه ی من و اجراآتی که برای ترقیات شما شده بود و برای بازپرسی احوالات شما فرزندان عزیز، لازم دیدیم که از هر اکناف مملکت، وکلای شما را احضار کرده، لوی جرگه را منعقد و امورات آتیه ی دولت را تحت نظر دقت گرفته، به استشاره و استصواب وکلای ملت عزیز خود، قرار های نافع و لازمه را برای آرامی و رفاه ملت و ترقی وطن محبوب خود بدهیم و به این وسیله اشتیاق قلبی خود مان را که به دیدار شما اولاد های دلاور خود داشتیم تسکین نماییم. اینک تمام وکلای شما رسیدند و از دیدار خود شان فرحت بی اندازه ی قلبی به من بخشیدند.

فرزندان عزیز!
امروز بحمدالله ما دوره ی ترقیات ابتداییه ی ده ساله ی خود را با کمال کامیابی طی کردیم. من از اطاعت و فداکاری شما، از جهد و هم آهنگی شما، از غیرت و همت شما، از صمیم دل رضایت و مسرت دارم. ما امروز در صحنه ی مبارزه ی سعی و عمل دوره ی دوم ترقیات مملکت، داخل شده ایم. ما باید با دل و دماغ قوی و با تحمل و شکیبایی که مخصوص فطرت افغانان شجاع است، از همه گونه زحماتی که در راه ترقیات وطن مقدس افغان پیش آید، پذیرایی کنیم.

طوری که به شما مبرهن شده، من ابداً از خدمات ملت عزیز خود خسته نمی شوم. عشق قلبی من، آرمان و آرزوی یگانه ی من، حاصل حیات و زنده گانی من، فقط تعالی ملت محبوب و وطن مقدس من است. در این راه، عزم من متزلزل نمی شود، ولو با هر قدر مشکلات دچار شوم، هیچ گونه مدح و ثنا، هیچ قسم لوم و توبیخ، اثری به من نمی کند و مرا از فکر ترقیات و سربلندی شما باز داشته نمی تواند.

پس نظر به عزم راسخ و قوت قلبی که برای خدمات و ترقیات شما در خود مشاهده می کنم و نسبت به اعتماد و شوقی که بر وفاداری و مردانه گی و وطن دوستی و صداقت شما اولادان غیور خود دارم، بعون الله تعالی تکیه کرده به شما اطمینان می دهم که: با مظفریت فوق العاده و ترقیات درخشان، دوره ی دوم مساعی خود را خاتمه خواهیم داد و یک بار دیگر ثابت خواهیم نمود که: نژاد پُر افختار افغان بر هرگونه عایق و حایلی که سد باب ترقیات افغانستان شدن بخواهد، غالب می شود.» (جزوه ی به ملت عزیزم، تمهید شاه امان الله در تدویر لویه جرگه ی سال 1929)

این تمهید، جهت تدویر جرگه ای بود که امان افغان، پس از بازگشت از سفر طولانی خارج از کشور، خطاب به مردم، ارائه کرده است. تداعی شخصیت شاه امان الله، همیشه با انگیزش حس عاطفی ما توام است. در نوع ادبیات خاص او، محبت سرشار به مردم، وطن و آروزی قلبی پیشرفت و رفاه، هنوز هم به افغان ها انگیزه می بخشند که عقب نروند.

نود سال پس از سقوط امانی، اما هرچه از مفاهیم حُریت سیاسی، جهش مدنی و رو به جلو معاصر طرح می شوند، به گونه ای تکرار خوش برداشت هایی اند که در سلطنت اعلی حضرت شاه امان الله شکل گرفتند. این گونه، هرچند در بستر مبارزات طولانی مردم ما از 5 سده بدین سو، گذشته دارد، اما نوع عصری (مدرن) به تعمیم ذهنیت هایی انجامید که می شود گفت مقطعه ی امانی، افغانستان را به جلوی رهنمون شد که سال ها بعد، پس از توحش سیاسی هشت ثور، انحصارات ملایان و تهدیدات بنیادگرایی مذهبی نیز اما فاصله گرفتن از تحجر و سنت زده گی های غیر تعریف شده، آرزوی قلبی هر افغان است.

در روز های مناسبتی که گاه تکرار خواسته های سیاسی، اصل قضیه را ملال می کند، اکثراً از شاه امان الله و 28 اسد(شکستن حصار و تحقیر استعمار) در جنبه هایی که در رژیم های مختلف، به تبع ایدیالوژی ها برجسته می شدند و این رویکرد به سنت جناح هایی مبدل شده است که هریک به میل خویش، شخصیت و سلطنت شاه امان الله را بازخوانی می کنند، یاد می شود.

باری باز برای ارج و ارجحیت شخصیت و سلطنت شاه امان الله، اما با رویکرد تجدد تاریخی، به یک بازخوانی دیگر، رو می کنم تا ثبات پایه های تاریخی جهش مدنی و سیاسی ما در تبلور شخصیت امان افغان، تبیین کند: همیشه خوانی تاریخ و باور های شاه امان الله، چه قدر به نفس آمال رفاه و داعیه ی مدنی مردم ما مرتبط است. این مثال (شاه امان الله) نماد تاریخی آن جهش سیاسی و مدنی ست که با دست آویز آن نیز به خواسته ها و اولویت های مدنی، سیاسی و اساسی خود می پردازیم.

مرحوم لودویک آدمک، رنسانس فرهنگی و رسانه یی معاصر افغانستان را بدون علامه طرزی، ناممکن می خواند. به مصداق این برداشت، خوانش زمینه ی سیاسی، مدنی و رفاهی افغان ها بدون شاه امان الله، اگر ناممکن نباشد، ناقص است.

ارزش سیاسی، اجتماعی و فرهنگی یک شهزاده در جنبش مشروطیت:
اعلی حضرت شاه امان الله در دامان پدر و مادری رشد یافت که به تعبیر کنونی، شخصیت های اول افغانستان شمرده می شدند. میراث تاریخی اعلی حضرت امیر عبدالرحمن، زمینه ی سیاسی اعلی حضرت شهید حبیب الله خان را ثبات بخشیده بود. پدر شاه امان الله در زمینه ای که خود مبتکر بسیاری از عناصر مدنی، فرهنگی و رسانه یی آن بود، در روشنگری هایی که به راحتی وارد حیات خلوت سلطنت می شدند، به گونه ای باعث شده بود(جلب توجه) تا امان الله از این طریق نیز عضو جنبش مشروطیت شود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

می شود گفت طرح های انکشافی، عمرانی و رسانه یی اعلی حضرت امیر حبیب الله خان، به اندازه ای خوب بودند که هرچند تعمیم آن ها به توطئه ی ترور خودش انجامید، اما آن مرد معزز، مسوولیت های وجدانی و میهنی اش را فراموش نکرد.

رسمیت معارف عصری و علاقه ی مفرط شاه به عمران و فرهنگ، به خصوص کتاب، بدون شک بر روش ها و علایقی اثر گذشتند که بعداً در سلطنت امانی، به جهش عظیم رو به جلو مدنی و رفاهی مبدل شدند؛ یعنی زمینه های از قبل فراهم شده، امان افغان را به فعال ترین عضو جنبش مشروطیت، مبدل کردند.

سلطنت شاه امان الله را می توان بزرگ ترین دست آورد جنبش مشروطیت افغانستان دانست؛ تحرکی که مایل بود کشور ما به توسعه ی عمرانی، انکشافی و اقتصادی رو آورد.

سلنطت یک عضو فعال جنبش مشروطیت:

تعمیم مفاهیم مدرن فرهنگی، رسانه یی و مدنی در مقاطعی که باعث تغییر و تحول بنیادین شده اند، در نمونه های تاریخی در کشور های اسلامی، در ترکیه با مصطفی کمال آتاترک، در ایران با رضا خان پهلوی، در کشور های آسیای میانه به وسیله ی اتحاد شوروی و در سایر نقاط با تسریع خیزش های ناسیونالیستی و سوسیالیستی نیز صورت پذیرفته اند. در نمونه های دیکتاتورشیپ، شخصیت هایی مانند صدام حسین در عراق و معمرالقذافی در لیبیا، بدون اعلام باور های بسیار مقید چپی و راستی، مردم را از مزایای رویکرد رو به جلو دولتی، مستفید کرده اند. در افغانستان، گرایش های یک شهزاده به رفاه اجتماعی که بعداً در کسوت شخص اول مملکت ظاهر شد، موهبت هایی بودند که مردم ما به آن رسیده اند؛ هرچند زمینه های آن ها حتی در زمانی که جمال الدین افغان در دربار شاهان افغانستان، ریفورم می داد، گذشته دارد، اما در سلطنت امانی به مشی اساسی دولت تبدیل می شوند.

قرار گرفتن جنبش مشروطیت در راس قدرت که با شاه امان الله تمثیل می شد، به تسریع روندی انجامید که پس از سقوط امانی نیز تغییر در همه عرصه ها، وقتی آن تاریخ را بازخوانی می کنیم، اساس بسیاری از حرکات مدنی، فرهنگی و رسانه یی کنونی است.

تمثیل خواسته های جنبش ملی مشروطیت افغانان ها که از تمام اقوام عضو داشت، سلطنت امانی را به سمبول تاریخی ما مبدل کرده است. مزیت سلطنت یک عضو فعال جنبش مشروطیت باعث شد، طرح های کلان تحول، هرچند بسیاری تطبیق نیافتند، اما به آمالی مبدل شوند که در حاکمیت های بعدی، جزو جداناپذیر مشی دولت ها جهت تغییر مثبت، انکشاف و خدمات عامه باشند.

نقش تاریخی اعلی حضرت شاه امان الله، تنها منحصر به افغان جسوری نیست که استعمار را تحقیر کرد و به مردم رو آورد. مفاهیم مدنی، فرهنگی و رسانه یی تعمیم یافته در سلطنت او، افغانستان را از گذشته ای سوا کردند که در باور های عامه ی مردم، خوانش یک سویه ی باور ها، با وجود مفاهیم عصری حاکمیت، فرهنگ و رسانه که از سلطنت مرحوم امیر شیر علی خان قوام یافتند و در تمام حاکمیت های امیر عبدالرحمن خان و حبیب الله خان، هرچند با رعایت بیش از حد دینیات، اما تقویت می یافتند، جامعه را بی موازنه ساخته بود.

تعمیم ذهنیت های ارزش نقش زنان و دختران افغان، فرهنگ و سیاست نو، نظام های دیموکراتیک که با شورا حمایت می شوند و آن چه از بازخوانی قابل وصف جهش مدنی زمان شاه امان الله می دانیم، ارزش حضور تاریخی او را در مقطعه ای که باید ابراز وجود می کرد، مهم می سازند.

نود سال پس از «تراژیدی سقوط امانی»، اما اکثر مفاهیم انسانی آزادی های فردی، کار رسانه یی، فعالیت فرهنگی و احترام به حضور زنان، با تداعی شخصیت و سلطنت شاه امان الله، نوستالژیک می شوند. بنابر این، یادمان او، نه فقط تکرار خوش تواردجدید سیاسی افغانستان است، بل همواره باعث می شود با جان کلام آن، به اولویت ها و آرمان هایی ارج بگذاریم که امروزه نیاز های اساسی افغانان به خاطر رسیدن به زنده گی آرام، مرفه، با وقار و با عزت می باشد.

د تاریخ یوه پټه پاڼه

کله چې خوست کې د سپه سالار محمد نادرخان او ببرک خان ځدران په مشرۍ پوځي او ملي لښکر خپل سوقیات بشپړ کړل- له کرښې اخوا په ټوچي تانه کې هم د پاڅون هنګامه پورته شوه، ډېرې ځايي سپاهيانو تاڼې پرېښې وې، پيرنګي د مې پر 25 مه د ټوچي ټولې څوکۍ پرېښې وې، د څوکيو وسايل، مليشې او عسکر يې سپين وام ته لېږدولي وو. دوی غوښتل د عیدکو په لور سپين وام کلا هم پرېږدي، څکه خو يې خوراکي او لوژستکي توکي وسوځول، خو د سپه سالار نادرخان لښکر پسې ورسيد او پر سپين وام کلا يې د ازادۍ جنډه لکه کړه. د مليشې يو ضابط پات خان له پنځلسو سپاهيانو سره د غازيانو اړخ ونيو، د جنرال نادرخان د پوځي لښکر تر څنګ د ځدرانو، ځاځيو، منګلو، وزيرو، ميسدو دوړو ملي لښکرې هم ملې وې. د وزيرو مسيدو د لښکر ډېرې ځوانان هغه سپاهيان وو چې د غازيانو اړخ ته وراوښتي وو. د 1919 د مې په 25 مه له دته خېلو، شپانه خيسارۍ، توت نرۍ او بويه له چونيو او کلاګانو پرنګيان ووتل. سپاهيان وار په وار ياغي کېدل او پخپلو چونيو بريدونو ته ورګرځېدل. له پوستو، چونيو او څوکيو تښتېدلي سپايان او مليشه د ميرانشا کلا شاوخوا راټول شوي وو، د دوړو،وزيرو سپايان هم له پاڅونوالو سره مله او د پيرنګي پر تاسيساتو يې په ور تر پللو د ټوچي کلا سوځولې وه. اپريدو سپايانو د ځايي هغو «وزيرو دوړو» پاڅون ته په کتو په ګوره پوځيانو ورباندې کړې وه. د ميرانشا له کلا هم سپايان له کمپ په راوتلو له غازيانو سره يو ځای شوي وو، د ټوچي پوليټيکل ايجنټ ميجر ارګريټ ته چې د ميرانشا کلا په حاج اخيستو د وزيرو، مسيدو ځوانانو د نبض تودوخه څرګنده شوه، د شمالي وزيرستان عمومي قوماندانۍ ته يې وړاندېز وکړ، چې د وزيرو دوړو ځايي سپايان له کلا وباسي او د کلا واک سيک او هندو سپايانو ته وسپاري.

په ډنډه کې غازيانو د ډولونو انګازې د ميرانشا کلا ته رسېدلې، د وزيرو دوړو سپايانو له ايستلو وړاندې پاڅون وکړ او د جمعه دار ترين خان پر مشرۍ يې په يمانه وسله ولجه او د الله اکبر په نارو له سک او ډوګره پوځيانو سره جګړه پيل کړه، پاڅونوالو د کلا ديوال سورۍ او له وسلو سره د باندې راووتل، ګوري چې زرګونه غازيانو له کلا د باندې مورچې نيولې دي. د ميرانشا کلا د مې تر 30 مې کلابندوه، له کلا د باندې د جنرال اوکاس د پوځيانو او غازيانو تر منځ نښته روانه وه، په دغو جګړو کې له غازيانو 36 تنه شهيدان او 61 تنه ژوبل شول، د پيرنګي له پوځونو 275 تنو خپل سرونه خوړلي وو.

د شمالي وزيرستان له څوکيو او پوستو د وزيرو دوړو سپايان راووتل د ميرانشا لمر خاته ته د پيرنګي له شړ و کلا ګانو د مې تر 27 مې ايله دوی کلا وې (عيدکو- او ريشيا پوسټ) له پيرنګي سره پاتې وې، يوه ورځ وړاندې د مې په 26 مه د شينکۍ پوستې سپايان، سيډګي پوستې ته له دې ويرې تښتېدلي و چې جنرال نادرخان ښايي له سپين وام دې پلو مخه کړي.

پر همغه نېټه د کجورۍ له کلا هم سپايانو سيډګي ته په تښتېدو پښې سپکې کړې وې، سپه سالار نادرخان چې د مې پر 23 مه تل کلا نيولې وه، د جون په 5 مه د جنرال ار ايچ ډاير په مشرۍ د پيرنګي پوځ له کوهاټ چونې د ټل په استقامت سوقيات پيل کړل. جنرال ډاير له سپه سالار نادرخان په څنګ د ټل لوېديز کې د ببرک خان ځدراڼ په خلور زره کسيز لښکر بريد وکړه سخت جنګ ونښت، ګوره پوځيانو ته د سرو مال درانه زيانونه واوښتل.

د هندوايسرای اعليحضرت غازي امان الله خان ته د خبرو او متارکې بلنه ورکړه او هغه خپلو جنرالانو ته د ډز بندۍ امر وکړ.

که حکومت په دغه استقامت د غازيانو پر مختګونه او سوبو ته په کتو نورو استقامتونو کې د ستراتېژۍ او تاکتيک اړوند نوښت پامور بللی وای ښايي افغانستان خپلو طبيعي سرحدونو ته رسېدلی وای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تور او سپین صنعت

اروابناد استاد عبدالجلیل وجدي

په تېر پسې...

سراج الاخبار افغانستان:

مولوي عبدالروف خاکي له خپل پلار مولوي عبدالرحیم څخه زده کړې وکړې چې د امیر شېر علي خان د حضور ملا او د هغه د زوی او ولیعهد او ښوونکی هم و.

د خپل پلار له شهادت څخه وروسته د ۱۲۹۸ ش کال د شوال په میاشت کې له هېواده بهر تلو ته اړ شو او د ۱۳۰۰ هـ.ق کال په شاو خوا کې بېرته هېواد ته راغی.

کله چې مولوي عبدالروف بېرته خپل هېواد ته راغی، نو د حضور ملا او د شاهي مدرسې د لومړي مدرس په توګه وټاکل شو. په دغه دربار کې به یې له بهرنیو اخبارونو او بهرنیو ژبو څخه خبرونه هم ترجمه کړل.

د کندهار د مشاهیرو لیکوال ولي زلمي لیکلي چې مولوي صاحب په عربي، فارسي، پښتو کې ادیب او لیکوال او شاعر و.

ده به د هغو ټولو عربي مجلو مهم موضوعات چې شاهي دربار ته راتلل ترجمه کول. د ده علمي تبحر ته دوو پاچاهانو امیر عبدالرحمن او امیرحبیب الله خان په درنه سترګه کتل، کله چې پادشاهي امیر حبیب الله خان ته په میراث کې ورسېده، نو د حضور ملایي د شاهي مدرسې معلمي او د دربار فرهنګي ویاړ ده ته پاتې شو. د هېواد دغه علمي او فرهنګي شخصیت د یو شمېر نورو روښانفکرانو په مرسته د سراج الاخبار افغانستان په نوم یو انجمن جوړ کړ چې بیا همدغه انجمن د دغه مولوي په مشرۍ د سراج الاخبار افغانستان په نوم د یوې جریدې په تاسیس بریالی شو. دی د اوه شپېتو کلونو په عمر په کابل کې د ۱۳۳۳ هـ.ش د شوال په ۱۶ وفات شو، محمود طرزي په سراج الاخبار افغانستان کې ولیکل:

... به تمام افسوس و کمال یاس و حسرت با چشم اشکبار و قلم ماتم بار خبر کدورت اثر ضیاع ابدی عالم علامه و فاضل کامل فرزانه فضایل همراه علیجاه مولوی عبدالروف خان صاحب را درج صحایف غم و اندوه می نمایم. سراج الاخبار افغانیه به مولوی زاده گان ذی فضل و عرفان جناب مولوی عبدالواسع خان و مولوی عبدالروف خان فرزندان ارجمندان حضرت مرحوم مشارالیه عرض تعدیب تقدیم میکند.

مرحوم مولوي تر ۱۳ زیات کتابونه لیکلي دي، په عربي، فارسي او پښتو یې شعرونه ویلي، په یو نظم کې یې د هېواد پالنې روحیه داسې رانغښتلې ده.

افغان اگر فکند بر صلاح خویش
اول ببایدش که بگیرد سلاح خویش
گر اصطلاح وی طلب و عیش و عشرتست
فرض است آنکه محو کند اصطلاح خویش
این سر زمین خوش که بافغان چو مادرست
داند پسرانش بد گرها جناح خویش

د امیر شېر علي خان په وخت کې د شمس النهار له خپرېدو وروسته بیا د امیر عبدالرحمن خان په وخت کې د کومې خپرونې پته نشته. البته په همدغه وخت کې او د امیر حبیب الله خان د واکمنۍ په دوران کې یوه لاس کښلې (قلمي) روزنامچه د دربار لپاره لیکل کېده. په ۱۳۰۹ - ۱۳۱۰ هـ.ش کلونو کې ددې قلمي روزنامچې لیکونکی میرزا تاج محمد او په ۱۳۲۲ کې حافظ حیدرعلي اواری دی.

په دې توګه د شمس النهار له خپرېدو وروسته د افغانستان د ژورنالیزم په تاریخ کې یوه اته ویشت کلنه توره تیاره دوره راغلې ده چې له ۱۸۷۹م څخه یې تر ۱۹۰۶م پورې یعنې د سراج الاخبار افغانستان تر خپرېدو یې دوام کړی دی.

همدغه تیاره دوره د (سراج الاخبار افغانستان) تر خپرېدو پورې دوام کوي. مرحوم پوهاند حبیبي په ملي آرشیف کې د خوندي شویو اسنادو له مخې لیکلي چې د هېواد یو شمېر روښان فکران او پوهان د شاهي مدرسې مربوط او د حبیبي دارالعلوم مربوط د امیر حبیب الله خان دربار ته پېشنهاد وکړ چې د افغاني پوهانو یوه ټولنه دې جوړه شي او هغه دې د سراج الاخبار افغانستان په نوم یوه پنځلس ورځنۍ جریده خپره کړي. د دغه انجمن رئیس مولوي عبدالروف خان کندهاري تخلص په خاکي د شاهي مدرسې سر مدرس او د حضور ملا او مولوي محمد سرور واصف د مولوي احمد جان الکوزي متخلص په تاجر زوی یې د محررۍ منشي توب دنده لرله. د دغو روشنفکرانو عالي هدف همدغه د خلکو راوېښول او له نوي مدنیت او د دنیا له نویو پېښو سره د هغوی اشنایي وه...

د سراج الاخبار د انجمن غړي دغه کسان وو:

۱. اېډېټر یعنې عنوان ګذار: مولوي عبدالروف خان.
۲. سب اېډېټر یعنې نایب عنوان ګذار: مولوي نجیب علي خان.
۳. محرر زیر دست اېډېټران: مولوي سرور خان.
٤. مهتمم او د اردو اخبارونو ترجمان، منشي حافظ حیدر علي خان.
٥. د اردو اخبارونو ترجمې، معاونان: عبدالرحمن بېک او عبدالرحیم بېک
٦. خوش نویس کاتبان: میرزا غلام قادر خان او میرزا محمد اسحق خان.
٧. مصحح: قاري نېک محمد خان.

سراج الاخبار د خپلې ټولنې څخه بهر هم همکاران او همفکران لرل. د دربار په یو یادداشت کې سپارښتنه شوې وه چې به محمود طرزي څخه چې هغه وخت نوی له شام څخه خپل هېواد ته راستون شوی و، د صحافت د چارو او د جریدې په مضامینو کې نظر وغوښتل شي (جنبش مشروطیت در افغانستان، ٦،٧ م،م).

د افغانستان د ژورنالیزم تاریخچې هغه پېشنهادونه را اخیستي دي چې د دغه انجمن له خوا د جریدې د ښه تنظیم لپاره یې وړاندې کړي وو چې دا دي:

۱. د اخبار نوم دې سراج الاخبار وي چې د اخبار په لومړي مخ دې په پنډو حرفونو لیکل کېږي.

۲. د مطالبو د اخیستلو لپاره دې په هغه اخبارونو سربېره چې اوس کابل ته راځي ځینې نور ضروري اخبارونه، مواد لکه نقشې، جغرافیې، د لغت کتابونه چې د اخبار لپاره لازم دي، د حضور له امر نه وروسته دې راغوښتل شي او د پېښور د اسلامیه داګخانې د سر رشته دار په نامه دې فرمان صادر شي چې کتابونه او اخبارونه ددې لیک له مخې واخلي او راوېږي لېږي:

د ضرورت وړ عربي اخبارونه، الظاهر، نبراس، المشارقه و المغاربه، مستشار، د ضرورت وړ انګریزي اخبارونه، اسلامیه کالج نتلی لاهور، د لاهور د اسلامیه مطبعې چاپ او د ضرورت وړ ترکي اخبارونه، د اړتیا وړ اردو اخبارونه: بمبیی ګزټ، دهلي ګزټ، کرزن ګزټ، نصرت الاخبار، مهر درخشان، اخبار سوداګر. په فارسي ژبه لویې او غني نقشې، د ځمکې کره، براعظمونه، مراة الارض، د لاهور د اسلامیه مطبعې چاپ. په فارسي ژبه اطلس، د لاهور مفید عام طبع. د فارسي او عربي لغاتو کتابونه له هر ډول نه یې یو یو ټوک.

۳. دار السلطنة خبرونه دې د کوتوالۍ په وسیله خاص بیت الشورای ته ورسول شي او له هغې وروسته دې د جرګه ګۍ د غړیو په خوښه د خپرېدو وړ پېښې د اخبار مطبعې او کېدای شي دغه خبره د یو څه مهتمم د اخبار د مدیرانو په خوښه مضمونونه ترتیب او کاپي یې دې لیکونکیو کاتبانو ته وسپاري او تل دې دا کار په نظر کې نیسي، خو تر وسه وسه دې له اختلافي مسالو څخه ځان وساتل شي، څو د ټولو مسلمانانو تر منځ وروړولي ټینګه شي.

٤. هغه پېښې او مضمونونه چې عموماً په اخبار کې خپرېږي دا به وي:

- دیني مسئلې.
- استشهادونه چې وخت په وخت به د خلکو د هوساې او نېکمرغۍ لپاره د دولت له خوا خپرېږي.
- خارجي خبرونه.
- د افغانستان پېښې.
- مقامي یعنې دارالسلطنه خبرونه.
- د غلې بیه او نور.
- د هېواد د بېلابېلو برخو د موسمونو حالات.
- شعرونه او ویناوې.
- د تجربه شویو داروګانو له نسخې او د روغتیا چارې.
- د تاجرانو اعلانونه.
- د «ذات مبارک سر کار والا» حالونه او حرکتونه لکه په جشنونو، رسمي درباررونو، د پوځونو کتلو او نورو وختونو کې د اخبار کچه دې په داسېډول وي چې کاغذ ضایع نه شي او که د «حبل المتین» په اندازه وي ښه دی.
- په اول کې دې اخبار په میاشت کې یو ځل چاپ شي.
- اوس دې اخبار له اتو پاڼو څخه نه زیاتېږي او د اخبار د نسخو شمېر دې د دولت د منصبدارانو، ملکي او نظامي خدمتګارانو په شمېر وي او سل نسخې دې زیات خپور شي او د اخبار د چاپېدو ورځ دې چار شنبه وي.
- د اخبار د وېشلو چارې دې د ډاګ کارکوټیکو ته وسپارلې کېږي او د ډاګخانې د پیاده ګانو شمېر د اړتیا له مخې زیاتېږي.
- که کورنې او باندینې خبرونه او بېل بېل مضمونونه چې د اخبار له خپرېدو څخه مخکې مطبعې ته رارسېدلي وي، د اخبار ټاکلې پاڼې ډکې نه کړای شي پاتې مخونه په ځینو نادرو کتابونو ډکېږي، لکه تاریخ افغاني او نور چې لا تر اوسه نه دي خپاره شوي، او په اخبار کې به د عجیب او غریب کتابونه را نقل او لکه د کتاب غونډې به چاپېږي.

د اخبار لومړنۍ ګڼه د ۱۳۲۳ هـ.ش کال د ذی القعده په پېنځلسمه (۱۹۰٦ م کال د جنوري په یوولسمه نېټه) په سنګي چاپ خپره شوه. (جنبش ۷ مخ).

نور بیا...

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استقلال سلمه کالیزه...

دا نـه یـوازې لـه تاریـخ ناخـبري ده، بلکې تاریـخ د خپلـو غوښـتنو، خواهشـاتو او ګټـو تابـع ګرځولـو ګسـتاخي هـم ده.

لـه همـدې ځایـه مـوږ د تاریـخ پـر هغـو اړخونـو تکیـه کـوو چـې زمـوږ خوښـه او ګټـې پکـې نغښـتې وي، ځکـه خـو تاریـخ د خپـل سـوچ، غوښـتنو او فکـر تابـع ګـورو، هغـه پېښـې- پرمختیـاوې را اخلـو چـې تعبـیر او استناد یـې زمـوږ لـه مـزاج او ګټـو سره اړخ لګـوي، کـه داسـې نـه وای، ولسـمشر غني بـه دهمزنـګ کـې د نایـب سـالار عبدالوکیل خـان نورسـتاني ځلـی او ځلـور لاری، د روښنایي غورځنګ د وژل شویو په نامه نه وای اعـلان کـړی؟

لـه صدارت د مرحـوم میونـدوال لـه استعفا وروسـته نـور احمـد اعتمـادي چـې د مـشر مجـروح پـه خـبره: «نـه صحتـش خـوب بـود، ونـه پشـت کار کافـی داشـت»، د پاچـا لخـوا د صدراعظَـم پـه توګـه نومانـد کـړای شـو. ده پـه اسـانۍ د بـاور رایـه تـر لاسـه کـړه، خـو د پاچـا لـه ملاتـړ سره یـې د سـتونزو د اداري مخـه ونشـوای مونـدلی، هغـه وو چـې پاچـا د ولـسي جرګـې رئیـس ډاکـتر عبدالظّاهـر د کابینـې پـه جوړولـو موظـف کـړ. لـه یـوې خـوا د پاچـا ملاتـړ او لـه بلـې خـوا جرګـې د ریاسـت پـه مـوده کـې لـه اسـتازو سره تعامل ده تـه د بـاور رایـې تـر لاسـه کـول اسـانه کـړل. ده پـه کابینـه کـې ډاکـتر عبدالصمـد حامـد د صـدارت مرسـتیال او محمـد موسـی شـفیق د بهرنیـو چـارو وزیـر وټاکـه.

دغـه وخـت د هېـواد پـه جنـوب لوېدیـز کـې د وچکالـۍ لـه املـه سـخته کختـي را منځتـه شـوې وه داسـې خبرونـه خولـه پـر خولـه ګرځېـدل چـې ځینـو کورنیـو لـه مالي تنګسـیا د خپلـو بچیانـو پلـور تـه مخـه کـړې ده، د بهرنیـو چـارو وزیـر مرحـوم شـفیق د عاجلـو مرسـتو را غونډولـو پـه پـار بهرنیـو هېـوادو تـه بېړنـی سـفر وکـړ، ډاکـتر صمـد حامـد د پـلاوي پـه مـشرۍ د مرسـتو د وېش پـه موخـه کاختـي ځپلیـو سـیمو تـه ولاړ.

حکومـت پـه هغـه کال پـه سرکاري کچـه د استقلال جشـن لـه نمانځـې تېر شـو او جشـن تـه پـام کـې نیـولي لګښـتونه یـې د دولـت لـه رسـمي کـود څخـه لـه کاختـي ځپلیـو سـیمو سره د مرسـتو هغـه تـه انتقـال کـړل، خـو پـه مـلي کچـه د اسـتقلال جشـن پـه همـاغـه مـلي جذبـه او پراخـه پیمانـه ونمانځـل شـو، لـه لګښـتونو پرتـه یـې جشـن لـه پخـوا زیـات مـلي او سرتـاسري کـړ. کلي کلي او کـور کـور تـه د نمانځـې لـړۍ وغځېدلـه، یـو ځـل بیـا دغـه حقیقـت را د بـره شـو چـې ولسـونه لـه سیاسـتوالو هوښـیار دي.

سره لـه دې چـې هغـه مهـال د جشـن د لګښـتونو یـوه برخـه د نندارتونـو او کورنیـو مصنوعاتـو او تولیداتـو لـه پلـور او د څارندویانـو «زمرکـو» لـه مرسـتو را ټولولـو برابرېدلـه، خـو بیـا هـم حکومـت جشـن تـه ځانګـړې کـړې بودجـه او پـام لـه اړو هېوادوالـو سره د مرسـتو پکېـچ تـه ور ټـول کـړ. پـدې توګـه پـه سرکاري کچـه د ۱۳۵۰ لمریـز کال د اسـتقلال جشـن د نمانځـې مراسـم تـر سره نشـول.

د اسـتقلال د سـلمې کالیـزې رښـتینې نمانځنـه دا ده چـې لـه وړانـدې د جشـن سـیمه لـه غاصبانـو او مافیـا څخـه ژغـورل شـوې وای او دغسـې سـترې نمانځـې خپـل وړ چاپېریـال یـا بسـتر مونـدلی وای.

د استقلال او ازادۍ نمانځـه دا ده چـې خلکو تـه امنیـت، سـوکالي، خوندیتـوب، کار، درې وختـه ډوډۍ او د ژونـد لومړنـۍ اسانتیاوې او اړتیـاوې برابـرې کـړای شي.

مـوږ غـواړو او دا مـو هیلـه ده چـې د اسـتقلال سـلمه کالیـزه بـه درنـو او پرتمینـو مراسـمو ونمانځـل شي، خـو لکـه وړانـدې مـو چـې یـاده کـړه لومـړۍ ښـایي د جشـن سـیمه او هـورې د وزارتونـو او دولتـي ارګانونـو دولتـي ملکیتونـه لـه زورواکیـو او غاصبانـو ژغـورل شـوې وای. دغـه غصـب چـې یـوه برخـه یـې همدغـه زورواکیـو او سرکار تـه نـژدې غټانـو پـه څـو ټنګـو د اتیـا سـلو کالـو پـه وده پـه ټېکـه اخیسـتو د جشـن سـیمې بڼـه، هیئـت، هویـت او ماهیـت مسـخه کـړی دی.

د جشـن پـر سـیمه سربېـره پغـمان کـې د امـاني دورې ملکیتونـه، دولتـي پارکونـه، هوټلونـه، اوه عامـه بڼونـه قوماندانانـو او زورواکیـو پـه یـوه بلـه بڼـه او پلمـه لانـدې کـړې چـې د سـلمې کالیـزې لـه نمانځنـې دمخـه ښـایي دغـه غـصب پـای مونـدلی وای.

ارزښـتونه بایـد سیاسـت تـه اسـتخدام نـشي، دینـي او مـلي معتقـدات ښـایي د کمپایـن پېښـو تـه تیـت نکـړای شي، څرنګـه چـې دیـن لـه سیاسـت لـوړ او سـپېڅلی دی، دغسـې مـلي ارزښـتونه هـم بایـد د واک سیالۍ او د اقتـدار منـډه نـه وای ګرځیدلـی.

وما علینا الا البلاغ

د افغانۍ ملکې، ثریا له نظره د ښځو مقام

ژباړه: علم ګل سحر

دا د ملکـې ثریـا، د هغـې مرکـې مـتن دی چـې ۸۲ کلـه د مخـه یـې لـه یـوې فرانسـوۍ ورځپاڼـې سره کـړې وه. اعلیحـضرت غـازي امـان اللـه خـان د۱۳۰٦ ل کال، د لینـدۍ له شـلمې څخـه د ۱۳۰۷ ل کال، د چنګاښ تـر لسـمې نېټـې پـورې ځینـو اروپایـي، اسیایي او افریقایـي هېوادونـو پـه یـوه اووه میاشـتني اوږد سـفر ولاړ. سره لـه دې چـې دا سـفر د نـړۍ پـر مختلفـو هېوادونـو تـه شـوی و، خـو د سـفر پـه ټولـه مـوده کـې غـازي امـان اللـه او هـم ملکـې ثریـا خپـل نیـم مـخ پـه نـازک ټیکـري پـټ کـړی و او پـه ټولـو مېلمسـتیاوو او غونډو کـې یـې خپـل افغـاني پړنـۍ ایسـته نـه کـړ. کلـه چـې غازي امـان اللـه لـه انګلسـتان څخـه فرانسـې تـه ورسـېد د «هوهنلـو» د ورځپاڼـې خبریـال لـه ملکـې ثریـا څخـه د لنـډې مرکـې هیلـه وکـړه. دغـه ورځپاڼـه پـه پاریـس کـې خپرېدلـه چـې دینـي او مذهبـي معلومـات بـه یـې خپـرول. ملکـې هریـا دغـه مرکـه پـه خلاصـه ټنـډه او خوښـۍ ومنلـه او پـه شـلو دقیقـو کـې یـې د خبریـال پوښـتنو تـه ځوابونـه وویـل. پـه مرکـه کـې یـوې ترکـۍ مېرمنـې پـه فرانسـوي ژبـه د ژباړې چـارې پـر غـاړه لرلـې. د دغـې مرکـې مـتن هغـه وخـت لـه کوټـې څخـه پـه خپرېدنکـي اخبـار، جبـل المتیـن کـې خپـور شـو. دا دی مـوږ یـو ځـل بیـا د دغـې مرکـې پښـتو ژبـاړه خپـروو، و بـه وینـو چـې افغـانۍ ملکـې ثریـا اتیـا کالـه د مخـه د ښـځو د ژونـد پـه بـاب څـه ډول نظـر درلـود.

پـه مینـه پوښـتنړه: علیـا حـضرت ملکـې! ایـا ستاسـې لـه نظـره، پـه اسـلام کـې د ښـځو حقـوق خونـدي دي، کـه نـه؟

ځـواب: زه ښـځـې ډاډه یمـو چـې پـه اسـلام کـې د ښـځو حقونـه خونـدي دي، د لوېدیځـې نـړۍ پوهـان مسـتشرقین او متخصصیـن ښـه پوهېـږي چـې د اسـلام لـوړ حکمونـه د اخلاقـي روزنـې پـه برخـه کـې ډېـر ګټـور ټکـي لـري، دا چـې تـر اوسـه پـورې پـه پـوره ډول تعلیـم اوتطبیـق شـوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دی، بېله خبره ده. د لوېديځ خلک فکر کوي چې ګنې اسلام د ښځو پر حقوقو تېری کړی دی، په داسې حال کې چې دا خبره بېخي بې بنسټه ده، هر هغه چا چې د ديني او مذهبي علومو په برخه کې لږې څېړنې هم کړې وي، په دې مسئله پوهېږي. په هغه کچه چې د اسلام ځلانده لمر د ښځو نړۍ روښانه کړې ده. بل هېڅ دين او مذهب رڼا یې نه ده ورښيلې، له یوه یا دوو حکومتونو پرته چې هغه هم د چاپېريال غوښتنه ده، نور په ټولو چارو کې ښځې له نارينه وو سره مساوي حقوق لري. هغه شخصي او اخلاقي روزنه چې په لوېديځ کې ښځو تر لاسه کړې ده، د هغو ی له مذهبي چارو سره هېڅ اړيکي نه لري، يوازې د ښځو غوښتنه ده چې دوی يې له تمدن څخه برخمنې کړې دي. که له ديني او مذهبي نظره څېړنې وشي، ښکاره ده چې په اسلام کې ښځې د نورو اديانو او مذاهبو په پرتله له هره لحاظه ازادي لري او حقونه درلودونکې بولي، اسلام دی او بس. دا اسلام دی چې ښځو ته يې په سياسي او اقتصادي ژوند کې ونډه ورکړې ده. ۱۳۴٦ کاله پخوا ښځو ته د بيعت په مسايلو کې چې اوس ټولټاکنې او د ټولو رايې اخيستل بلل کېږي، ښځو ته برخه ورکړل شوې وه، په داسې حال کې چې اروپايان اوس غواړي، ښځو ته د ټاکنې او رايې ورکولو حق ورکړي. له دومره زيات پرمختګ سره، سره تر اوسه ډېر اروپايي هېوادونه د ښځو دغه حق ته غاړه نه ده ايښې. البته دا ويلای شو چې د سمې او پوره زده کړې نشتوالی او د ځينو نيمچه ديني عالمانو کړو وړو د اسلامي نړۍ ښځې له خپلو حقوقو ليرې ساتلې دي او د نورو دينونو علماء هم دغه ليريوالی د خپلې بې خبرۍ په وجه د اسلام له احکامو سره په تړاو کې بولي. زه په دې سفر کې پوره شوم چې د لوېديځې نړۍ ښځې د اسلام له ګټورو حکمونو څخه بې برخې پاته شوې دي، نو ځکه ما امر وکړ چې د اسلام او ښځو په نوم کتاب خپور شی چې دغه د بې خبرۍ ستونزه له منځه ولاړه او د لوېديځې نړۍ ښځې د اسلام له ګټورو ارشاداتو څخه خبر شي. البته په دغه لنډه مرکه کې چې تاسې يې له ما سره کوئ، دغه نيګرتيا نه شي ليرې کېدای.

پوښتنه: عليا حضرت! د پړنې او حجاب په اړه څه نظر لرئ؟

ځواب: داسې ډېر دودونه او رواجونه شته چې د وخت په تېرېدو سره د دين او مذهب برخه ګڼل شوي ده، ديني او مذهبي عالمانو هم د ديني اصولو په څېر د هغوی د پر ځای کولو ټينګار کړی دی چې دا ډول حکمونه په نورو مذهبونو کې هم شته . له دې څخه یوه هم په اسلام کې د حجاب مسئله ده چې دغه مسئله هم د دود او دستور له جملې څه ګڼل کېږي. هغه څوک چې د اسلام له احکامو څخه بې خبره دي، دا مسئله د اسلامي مُحکمې يو حکم بولي.

مګر هغه کليمه چې په اسلام کې د ستر او احجاب په باره کې ورته اشاره شوې ده، د تهذيب او اخلاقو له مخې ده، نه د تهديد او تحريم لپاره، بلکې دا قراني مقدس حکم د نارينه او ښځې تر منځ ګډ حکم دی، ياني د ښځو لپاره له مخ، لاسونو او پښو پرته ټول بدن ستر دی او د نارينه وو لپاره هم شرعي حد ټاکل شوی دی چې له نوم څخه تر زنګنو پورې سرڅ دی. نو ويلای شو چې د ښځې او نارينه لپاره د ستر حدود هغه حدودد دي چې د لمانځه او د کعبې شريفې د طواف پر وخت ټاکل شوي دي. د ستر او پردې مسئله يوازې په اسلام پورې اړه نلري. بلکې د نورو اديانو په الهامي کتابونو کې ټاکلي حدود لري. که موږ وګورو دا اوسنۍ پرده او د ستر مسئله د اسلام له لومړنيو حکمونو سره په بشپړ ډول توپير لري، لکه د مخه چې وويل شول، د یوې عنعنې او رواج شکل يې خپل کړی دی.

د اسلام په لومړنيو پېريو کې ښځې او نارينه يو ځای د جګړې ډګر ته تلل او د ټپيانو پر ټپونو به يې پټۍ ايښودلې. دا چې اوس عيسوي ښځې دا ډول روغتيايي خدمتونه سر ته رسوي، هغوی هم له اسلام څخه زده کړې دي، ځکه چې په تاريخ کې نه ليدل کېږي چې اسلام د مخه دې ښځو د جګړو په ډګر کې داسې دندې سر ته رسولې وي. په دې ډول به په لښکر کې ښځو نارينه دې ته هڅول او د ټېښتې او ناکامۍ په وخت کې به يې هغو ته پېغورونه ورکول چې دا ټولې داسې دندې دي چې له اوسنۍ پردې او ستر سره ډېر توپير لري.

سربېره پر دې د حضرت محمد «ص» مېرمن، بي بي عايشه «رض» او د پيغمبر «ص» لور، حضرت بي بي فاطمه «رض» هغه روزل شوې او عالمې ښځې وې چې ډېر حديثونه او روايتونه څنې را نقل شوي دي. هغه وخت ښځې تل له نارينه وو سره په چارو بوختې وې، په غونډو، د جومات په لمونځونو، د اختر د لمانځه په مراسمو، د حج په مراسمو، د رئيس او خليفه د ټاکلو، غزاوو ته د تلو او رای اخيستلو په وخت کې ښځې له نارينه وو سره يو ځای وې. نو داسې څرګندېږي چې ستر او پرده د هماغو شرعي حدودو تابع ده، نه دا اوسنۍ عنعنې او دستور چې په ځينو مسلمانانو کې رواجي شکل پيدا کړی دی.

پوښتنه: آيا ويلای شئ چې پړونې او رواجي ستر په اسلرام کې له کومه ځايه او څه وخت باب شو؟

ځواب: تر هغغه ځايه چې په تاريخونو کې څرګنده ده، تر اسلام د مخه ستر، د ټولنې په لوړ و طبقو کې رواج و او هغه يې د شان او شوکت يوه نښه بلله. له څلور ګونو انجيلونو څه څرګندېږي چې د ابراهيم خيل الله «ع» پهع وخت کې هم ستر رواج درلود. د مصر د فرعونانو او د ايران د پاچاهانو په وخت کې داسې خلک هم وو چې له عامو خلکو څه د ځانونو د بېلولو، شان او شوکت د ساتلو لپاره يې له پګړۍ او څادرونو څخه کار اخيست.

کله چې يې دويم خليفه حضرت عمر فاروق «رض» ته د عجمو جنګي اسيران راوستل، نو د ايزدګر له دوو لوڼو، شېربانو او د هغې له خور څخه پرته نورو ښځو پړونې نه درلودل، ځکه چې د ايزدګر لوڼې د لوړې طبقې ښځې وې او په دې ډول يې خپل شان او شوکت ساته. د چين او جاپان مکلو، ددې تر څنګ چې ځانونه يې د اسمان د لمر لوڼې بللې، ټول ژوند په پړونې او ستر کې تېر کړ. په اسلام کې د اوسني ستر رواج د بني عباس د خليفه ګانو د واکمنۍ په وخت کې منځته راغلی ده. هغو په خپل دربار کې د عجمو دودونه او د ستورونه د اسلام له شرعي ستر سره ګډ کړل. په داسې حال کې چې د دوی له واکمنۍ سره جوخت په هماغه وخت کې اموي خليفه ګانو په اندلس او قرطبه کې يوازې شرعي ستر درلود او ښځو هم په لوړو مدرسو او پوهنځيو کې زده کړې کولې او تر اوسه هم د عربو په هېوادونو، غربي نړۍ او ان په ټولو عربي هېوادونو کې د شرعي ستر هماغه حدود ساتل کېږي. که چېرې ستر واجب وي، پرېښودل يې بايد حرام او ترک کوونکي ته يې بايد جزا ورکړل شي په داسې حال کې چې د نړۍ زياتره مسلمانان (د بشپړه ستر په مانا) ستر نه لري. د اسلام له پيل څخه تر اوسه پورې نه ليدل شوي او نه اورېدل شوي دي چې يوه ښځه دې د حجاب ليرې کولو له امله د جزا او عذاب وړ ګرځېدلې وي او دا هم نه ده ليدل شوي چې د حضرت محمد «ص» خلافای رااشدينو او يا اوسنيو واکمنانو پورې يوه پاچا، يا خليفه دا خپله دنده ګرځولط وي چې کليو او بانډو ته ولاړ شي او د خلکو د اوسېدنې په سيمو کې دې د ټيټې طبقې ښځې د ستر په ساتنه مجبورې کړي. په اوسني وخت کې ستر يوازې په ښارونو او هغه هم په لوړو او اشرافو طبقو کې رواج لري او په تبعيض او تخصيص د ځان لپاره ساتي، ځکه نو هېڅ وخت د نوکرو او خدمتګارو ښځو څخه د ستر غوښتنه نه کوي او پر خپلې بې ايمانۍ سترګې پټوي.

په اسلام کې بايد د ستر مسئله د نورو خواوو په نظر کې نيولو سره وڅېړل شي او هغه دا چې ايا له لوېديځوالو څخه د ختيځوالو تقليد ته په پام سره چې په چټکۍ سره روان دی، ممکنه ده، د ستر اوسنی رواج په ختيځ کې پاتې شي؟ په داسې حال کې چې له لوېديځې نړۍ څخه د ختيځوالو تقليد دومره چټک دی چې په لږه موده کې به د هغوی له ټولو رواجونو او جامو څخه تقليد وشي.

د ستر په باب بله موضوع دا ده چې ايا اوسنی رواجي ستر د مسلمانانو او په ځانګړي ډول د ختيځې نړۍ د وروسته پاته والي لامل نه ګرځي؟ په دې کې شک نشته چې اوسنی رواجي ستر د ښځو د لوړو زده کړو خنډ دی او د بشري ټولنې دغه نيمه برخه له تمدن او پرمختګ څخه پاتې کېږي. په دې منظور ختيځوالو نيت کړی دی چې له بېکارۍ او فلج کېدو څخه د بدن، د دغې نيمايي برخې د ژغورلو لپاره رواجي عادت پرېږدي.

بې له شکه چې ښځې نه يوازې د قوم او ټولنې په پرمختګ کې برخه لري، بلکې د دغه پرمختګ بنسټ جوړوي. نو که د يوه ملت او ټولنې ښځې له لوړو زده کړو او د ورځې له مروجو علومو څخه بې برخې وي، څنګه کېدای شي چې هغه ټولنه او قوم له نورو ټولنو سره سيالي وکړي چې وايي د ښځو له دغه ستر سره، سره دې د هغوی پوهه هم لوړه شي. د لنډ او محدود نظر خاوندانو فکر يوازې تر ليکلو او لوستلو پورې رسېږي. په داسې حال کې تجربه او ټولنيزه روزنه د لوړې پوهې او د پوهنځيو د لوستلو په نتيجه کې په لاس راځي. بايد ووايم چې د داسې پوهې او تجربې تر لاسه کول او په ټولنيزو چارو کې ګډون کول له رواجي پردې سره ممکن نه دی. که ختيځوال غواړي، له لوېديځوالو سره سيالي او رقابت وکړي، نو له نامطلوبو دودونو څخه دې ځان وژغوري، په خپله دې کار وکړي او له هغوی څخه دې تقليد نه کوي، ياني اوسني رواجونه، ستر او پرده دې ايسته کړي او هماغه شرعي ستر چې د لوی خدای او رسول اکرم حکم دی، پر ځای کړي. له مخ، پښو او لاسونو پر ته دې ټول وجود پټ ساتي او خپل ملي شعاير دې د مذهب له اصولو سره يو ځای کړي چې په دې توګه هم له اوسني پرمختګ څخه بې برخې نه شي او هم د ستر له خلاف د لوېديځ تقليد به د ختيځې ټولنې د پرمختګ ستنې ډېرې ژر ورانې او له منځه يوسي. زه د دغه سفر پای ډېر روښانه ګورم او ويلای شم چې په اروپايي ټولنه کې د اسلام په نوم نه، بلکې په نورو ډولونو به د اسلام اصول ډېر دودونه او رواجونه ځای ونيسي او اروپايان به د خپل ژوند د تمدن لپاره له هغو څخه ګټه واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیواد گوند
حزب هیواد

هیواد گوند د خلکو د غوښتنو پر بنسټ د ټولنیز عدالت، د ولسونو تر منځ د سیاسي واک او ملي سرچینو عادلانه ویش، د دیني او ملي ارزښتونو ساتنه، ملي نوامیسو، ځمکنۍ بشپړتیا، ملي ګټو او ملي حاکمیت ته ژمن دی.

حزب هیواد متشکل از اراده‌ی مردم مبتنی بر عدالت اجتماعی، توزیع عادلانه قدرت سیاسی و منابع ملی میان مردم کشور، اعاده حقوق هموطنان عزیز، پاسداری از ارزشهای دینی و ملی، تمامیت ارضی، منافع ملی، حفظ نوامیس ملی و حاکمیت ملی.

د هیواد گوند دموجودیت اعلان غونډه د روان (۱۳۹۸هـ ل) د زمري (اسد) میاشتې په دریمه نېټه تر سره شوه

جلسه‌ی اعلان موجودیت حزب هیواد به تاریخ سوم ماه اسد سال روان (۱۳۹۸هـ ش) برگزار گردید.

Email: hewad.party1397@gmail.com Mob: 0766479300/ 0780295300 Fb: Hewad Political Party هیواد گوند

ioglobal

Internet Services Through Fiber Optic

Wireless Communication Solutions

Wired and Wireless Backbone Solutions

Data Center Engineering and Design

IT Infrastructure Solutions

Security Solutions

Storage Solutions

High-Availability Solutions

Software Solutions and Software Systems

Web-based Information Solutions

خپلواکۍ مو مبارک شه

House No. 151, Mayoris Street on Sherpur Main Road, Kabul | Afghanistan
+93 (0) 20 22 131 21 - 4 | info@io-global.com | www.io-global.com | io-global

ORZALA NATURALS اورځلا طبیعی
افغانی، طبیعی، گیاهی

د خپلواکۍ سلمه کالیزه مو بختوره شه

Between Street 1 & 2, Taimani Main Road, Kabul, Afghanistan
Kart-e-4, Next to Allama Higher Education Institute | 0799143113
کارته چهار، د علامه لوړو زده کړو موسسې تر څنګ

اوربند ستاسې د ټاکنیزو کمپاینونو تبلیغات په ور بیه خپروي

د خپلواکۍ سلمه کالیزه مو بختوره شه!

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library